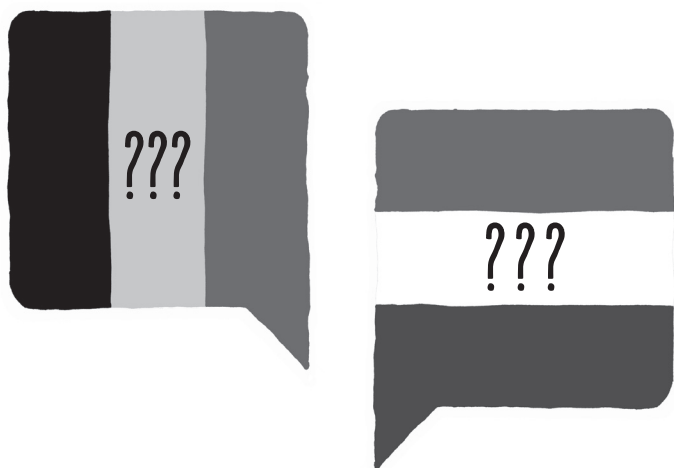

DE LEUKSTE TAALVERWARRINGEN
TUSSEN VLAMINGEN EN NEDERLANDERS

GLUREN BIJ DE BUREN

HEIDI AALBRECHT & PYTER WAGENAAR

van Dale

UTRECHT / ANTWERPEN

HOE MEER NEDERLANDSE TAAL, HOE BETER

Voorwoord door Ludo Permentier

Er is in de wereld, en in het bijzonder in Nederland, zoveel prachtig Nederlands dat we in België niet kennen! Als het meezit, gaat dit boekje daar wat aan veranderen.

Decennialang is geprobeerd om de Vlamingen Algemeen Beschaafd Nederlands (ABN) aan te leren ter vervanging van een regionale taal die ze moesten afzweren. Maar die pogingen zijn slechts ten dele gelukt. Een kleine elite slaagde erin zich een taal eigen te maken die (op de uitspraak na) leek op het Nederlands van het Noorden. Maar de taal van zelfs welwillende ABN-sprekers in Vlaanderen was gelardeerd met eigenaardigheden die alleen in België voorkwamen. Dat kwam onder meer door de invloed van het Frans. De elite, en ook veel Nederlanders, keken neer op die taal.

Intussen is door maatschappelijke en culturele ontwikkelingen in Vlaanderen het respect voor dat eigen Nederlands gegroeid. Het wordt ook in de media, in het onderwijs en op het publieke forum gehoord. Woordenboeken en taaladviseurs hebben besloten het te aanvaarden als volwaardige variëteit van de standaardtaal. We noemen die variëteit het Belgisch-Nederlands (BN). Dat staat naast – niet onder – het Nederlands-Nederlands (NN) en het Surinaams-Nederlands (SN).

Niets aan de hand. Maar twee facetten bedreigen de kwaliteit van dat BN. Vooreerst zijn Vlamingen sinds de verzelfstandiging van hun regio hun oor minder te luisteren gaan leggen aan de andere kant van de staatsgrens. De gemiddelde BN-spreker leest minder Nederlandse kranten en tijdschriften dan de elitaire ABN-spreker van toen. Hij luistert ook veel minder naar de Nederlandse radio en kijkt maar zelden meer naar de Nederlandse tv. Dat is jammer. Als er geen contact is, kunnen delen van het taalgebied elkaar ook niet verrijken.

Kijk naar het Woord van het Jaar. Zowel in de lijstjes van het Genootschap Onze Taal als van het Instituut voor de Nederlandse Taal (voorheen Instituut voor Nederlandse Lexicologie) figureerden woorden die in België niet voorkwamen. Bokitoproof? Tuigdorp? Gedoogsteun? Weigerambtenaar? Dagobertducktaks? Nooit van gehoord.

Van Dale, die ook zo'n verkiezing organiseert in samenwerking met de Vlaamse openbare omroep VRT, ziet zich genoodzaakt een aparte shortlist voor Vlaanderen op te stellen. Dat leverde onder meer de flitsmarathon en de kamikazeregering op, die nooit in Nederland zijn doorgebroken.

Een tweede bedreiging is dat in Vlaanderen nog altijd naar taal gekeken wordt met een bekrompen blik. Dat is historisch te verklaren. Vlamingen zijn pas na 1950 breed geconfronteerd met het Algemeen Nederlands. Dat moesten ze leren op school, met regeltjes en lijstjes. Daardoor is het wantrouwen tegenover wat ze spontaan zouden willen zeggen er diep ingebrand. Ze hebben geleerd hun taalcreativiteit in de eigen moedertaal aan banden te leggen. Ze vragen zich voortdurend af of iets wel kan en mag. Daardoor produceren ze dikwijls taal met de rem ingetrapt. Dat hun teksten daar soms dor en karakterloos uit tevoorschijn komen, zal niemand verbazen.

Wie dit boekje openslaat, zal merken dat veel meer mogelijk is in het Nederlands dan je kan leren op school. Ergens komen aankakken; ik begrijp er geen biet van; met zo'n eigenheimer kun je niet werken; moet je de kinderen eens lekker zien kanen na die lange tocht; ik ben van het trapje gekukeld; ik nok ermee en ga naar huis; zo'n opgeprikte jongen wil zeker niet met ons gezien worden. Enzoverder enzovoort.

Er ligt ten noorden van Wuustwezel een onontgonnen taalschat op de Vlaming te wachten. Hopelijk is dit boek de sleutel die de kist opent.

Nederlanders voelen op hun klompen aan wat *autoschade* is en wat niet, maar voor Vlamingen is daar geen touw aan vast te knopen. Het best is dus om heel voorzichtig te rijden in Nederland, om schade – in welke vorm ook – aan je auto te voorkomen. En mocht je toch panne hebben, ga dan veiligheidshalve maar naar een *garage*.

Autoschadebedrijf is een samenstelling van *autoschade* en *bedrijf*. Het is een bedrijf waar je terecht kunt als je auto schade oploopt door iets van buitenaf.

De gladheid op de wegen zorgt bij de **autoschadebedrijven** voor extra inkomsten. De laatste dagen loopt het storm met auto's die kleine beschadigingen hebben opgelopen, voornamelijk doordat bestuurders met hun bolide door zijn gegleden tegen een paal of een stoep.

'Autoschadebedrijven druk door glad wegdek'. Op: gelderlander.nl, 1 dec 2010.

EEN BAKKIE DOEN

EN ANDERE KOFFIELEUT

Alsof het nog niet zot genoeg is dat Nederlanders koffie liever uit een kop drinken dan uit een tas, schenken ze het zwarte goud ook wel in een bakje. Hebben ze soms geen geld voor een deftig servies? Dat valt mee: hoe plomp *bakje* ook klinkt, het is hetzelfde gebruiksvoorwerp als een tas. Je hoeft dus niet bang te zijn dat je als een dier uit een drinkbak moet slobberen, als een Nederlander je een *bakje koffie* aanbiedt.

Overigens, Nederlanders vinden het vaak te veel moeite om *bakje* netjes uit te spreken. Meestal maken ze er maar gewoon *bakkie* van; dat vergt minder inspanning van de lippen. Zo houden ze energie over om nog een tweede *bakkie* te drinken. En om hun krachten nog verder te sparen, laten ze het woord *koffie* achterwege. Dat er koffie in het bakkie gaat, spreekt voor zich. *Een bakkie doen* betekent dan ook 'een kopje koffie drinken'. En met de uitnodiging 'Zullen we anders een keer gezellig een bakkie doen?' bedoelt een Nederlander: 'Zullen we een keer samen koffiedrinken?' Je moet trouwens wel gevoelig zijn voor de toon van de vraag en de context waarin die wordt gesteld. 'Bakkie doen?' kan namelijk ook betekenen: 'Zullen we samen een pintje pakken?'

Voel je je sip? Neem dan naar goed Nederlands voorbeeld een *lekker bakkie troost*, want van een tas koffie knap je ontzettend op. En schrik niet als je ooit een *bakkie bruin, pleur, slemp* of

slobber krijgt aangeboden. De formulering houdt te wensen over, maar de koffie smaakt er niet minder om. Een alternatief is een *bakkie leut*, waarbij koffie wordt vergeleken met 'plezier'. Iets wat echte *koffieleuten* 'mensen die graag en veel koffie drinken' kunnen beamen.

BANK

Zijn Nederlanders echt zo spartaans dat ze banken in hun living hebben? Dat valt wel mee: het meubelstuk dat Nederlanders *bank* noemen, noemen Vlamingen *sofa*. Nederlanders hebben dus niet een houten of metalen bank in huis die je normaal alleen in de tuin of het park aantreft. Dat buitenmeubel noemen de Nederlanders overigens ook *bank*.

Bank is een Germaans woord dat oorspronkelijk 'heuveltje' betekende (iets wat je nog min of meer terugziet in *bank* als 'verhoging in zee'). Daaruit ontwikkelde zich de betekenis 'zitplaats'. Dat die zitplaats aan de ene kant van de grens zowel hard als zacht is en aan de andere kant alleen hard, komt mogelijk door het Franse woord *sofa*, dat in Vlaanderen de *bank* als zacht zitmeubel heeft verdrongen.

Vlaanderen en Nederland kennen beide *bank* als financiële instelling. Dat woord gaat terug op hetzelfde Germaanse woord als dat voor het meubelstuk, maar dan via het Italiaanse *banco*.

Ze regelt dat haar dochter [Micol] verlost is van Jonathan, die loser, die, sneue finesse, in zijn onderbroek op de **bank** tv zit te kijken en niks zinnigs doet. (...) Ondertussen zit Micol op de **bank** bij een relatietherapeut.

Daniëlle Serdijn, 'Apocalyps'. Op: *volkskrant.nl*, 9 nov 2013.

HET BEESTJE BIJ DE NAAM NOEMEN

Het beestje bij de naam noemen betekent 'iets onverhuld zeggen, zeggen waar het op staat'. Vlamingen gebruiken om hetzelfde uit te drukken ook een dier, maar zij zijn nog specifieker: *een kat een kat noemen*.

BEKEND

Als een Nederlander je de weg wil vragen, vraagt hij eerst: 'Bent u hier bekend?' Hij bedoelt dan: 'Kent u deze buurt en kunt u mij dus de weg wijzen?' En dus niet: 'Bent u een bekende Vlaming?'

Bekend is het voltooid deelwoord van *bekennen* 'leren kennen, vernemen'. In dit geval heeft het voltooid deelwoord een actieve betekenis: 'kennis hebbend van'. Daarnaast komt het ook in een passieve betekenis voor: '(door anderen) gekend'.

Ik zit komend weekend in Hooghalen en het fietsje gaat mee.
Iemand die daar **bekend** is en een leuke route voor me weet?

Forum op *fiets.nl*, 18 mei 2011.

DAT BELOOFT WAT!

Is *dat belooft!* niet voldoende? Nee, Nederlanders hebben een extra woord nodig: *dat belooft wat!* Dus dat zal iets moois, leuks, ergs enzovoort opleveren.

BETAALREKENING ↻

zichtrekening

BEUNHAAS

In Nederland leeft een eigenaardige diersoort die klusjes opknapt: de *beunhaas*, ook wel bekend als *Beun de Haas*. Nederlanders hebben een haat-liefdeverhouding met de beunhaas. Aan de ene kant komt hij tegemoet aan hun zucht om zo min mogelijk geld uit te geven, aan de andere kant ondermijnt hij hun behoefte aan orde en degelijkheid. De beunhaas rekent namelijk weinig geld, maar daar staat tegenover dat hij helaas geen vakman is, dus hij plaatst bijvoorbeeld zonnepanelen gerust aan de schaduwzijde van een dak.

Beunhaas heeft verschillende betekenissen. De bekendste is die van iemand die zijn vak niet verstaat en slecht werk levert. Maar een beunhaas kan ook iemand zijn die weliswaar vakwerk levert, maar

dat illegaal doet: een zwartwerker. Dat verklaart oproepen als 'beunhaas gezocht voor binnenschilderwerk'. Natuurlijk gaan Nederlanders niet wetens en willens op zoek naar een prutser, maar ze willen wel graag voor een dubbeltje op de eerste rang zitten. Een dergelijke beunhaas heeft overdag een baan als bijvoorbeeld timmerman of schilder en doet datzelfde werk in zijn vrije tijd zwart. Daar is zelfs een werkwoord voor: *bijbeunen*. Dat betekent: 'als beunhaas bijklusen'. Het verschijnsel dat iemand als beunhaas werkt, en het pruts-werk dat een beunhaas oplevert, staan bekend als *beunhazerij*.

Beunhaas is ontleend aan het Middelnederduitse *bönhase* 'handwerksman die niet tot het gilde behoort; in het bijzonder kleermaker die buiten het gilde werkt', van *böne* 'zolder' en *hase* 'haas'; een 'zolderhaas' dus. Dat is een schertsende benaming voor een kat, maar het woord kreeg ook de betekenis 'iemand die stilletjes op zolder werkt' en ontwikkelde zich verder tot 'iemand die buiten het gilde werkt' en 'iemand die zijn vak niet verstaat'.

Dat een beunhaas ook wel *Beun de Haas* wordt genoemd, is te danken aan een campagne van de Bond van Autohandelaren en Garagehouders (BOVAG). Beun de Haas was in de reclamespots voor deze campagne de naam van een louche garagehouder die zichzelf aanpreeft met de slogan 'Mensen, vergeet toch die vakman van de BOVAG, kom naar Beun!' Uiteraard bleek uit de spots dat Beun de Haas niet te vertrouwen was.

Zelfs mensen met topinkomens laten voor allerlei opknabbeuren van huis of auto een **beunhaas** komen. De voordelen zijn groot: lager uurloon, geen btw, geen voorrijkosten enzovoort.

'Zwartwerk'. Op: belastingaangifteservice.nl, 23 dec 2010.

'De meubels zitten niet meer goed nadat ze opnieuw zijn bekleed.' Tja ... Wie dat roept, heeft hoogstwaarschijnlijk **Beun de Haas** aan het werk gehad.

'Veelgestelde vragen'. Op: opnieuwbekleden.nl, geraadpleegd op 14 juni 2016.

ER GEEN BIET VAN BEGRIJPEN

er niets van begrijpen

BIJSTANDSUITKERING ↻

leefloon

BOCKBIER

Hoe is het toch mogelijk dat de uilenzeik van een zekere Nederlandse bierbrouwer in vrijwel elk land in elke godvergeten plaats verkrijgbaar is? En daarnaast drinken Nederlanders kennelijk ook bokkenzeik, of wat zou *bockbier* anders zijn? Bier gebrouwen met iets van bokken erin, net zoals een lebmaag nodig is om kaas te maken?

Bockbier is zwaar en donker bier dat je in Nederland alleen rond de jaarwisseling kunt kopen. Verder variëren de kenmerken nogal. Het is een bier met zowel lage als hoge gisting. Het heeft een alcoholpercentage van 6,5, maar is er ook wel zwaarder. En soms ook is het zoet van smaak.

De *c* in *bockbier* is geen aanstellerige, zogenaamd ouderwetse spelling van *bokbier*. Het woord komt uit het Duits, waarin het oorspronkelijk *Einbecker Bier* heette, een in de middeleeuwen al bekend bier uit Einbeck in Nedersaksen. Vanaf de 17e eeuw werd het bier ook in Beieren gebrouwen, waar het in plaatselijk dialect *Ambockbier* of *Oanbockbier* werd genoemd. Omdat *ein-/am-/oan-* als het lidwoord 'een' werd opgevat, werd het bier in de 19e eeuw verkort tot *Bockbier*. Daardoor werd er een verband gelegd met *bok* als mannetjesgeit, reden waarom sommige brouwers een bok op het etiket van hun bockbier hebben gezet.

Naast het traditionele bockbier bestaat er ook *herfstbock* en *lentebock* of *meibock*, dat – het zal geen verrassing zijn – respectievelijk in de herfst en in mei wordt gebrouwen en gedronken.

Dat pepernoten elk jaar in augustus al in de winkels liggen, daar zijn we inmiddels aan gewend. Maar met **bockbier** gaat het dezelfde kant op.

Richard van de Crommert, 'Nu alweer bockbier'. Op: telegraaf.nl, 22 sept 2014.

BOETERENTE ↻

wederbeleggingsvergoeding

BONBON ↻

praline

OP DE BONNEFOOI

De noorderburen zouden zich beter verre houden van Franse woorden, want als zij die gebruiken, maken ze er de zotste dingen van. Zoals *op de bonnefooi* – daar herken je de Franse taal nauwelijks meer in. Het lijkt iets te maken te hebben met een geldbedragje dat je als dank overhandigt aan bedienend personeel, of met een aalmoes, maar het betekent 'op goed geluk'. Ergens *op de bonnefooi* naartoe gaan, betekent dat je vertrekt zonder zaken van tevoren te regelen. Je reserveert bijvoorbeeld geen hotels voor je vakantie, maar ziet ter plekke wel waar je overnacht.

Op de bonnefooi is een vernederlandsing van het Franse *à la bonne foi* 'op goed geluk, in goed vertrouwen'. Een andere mogelijkheid is dat het afkomstig is van het Franse *(la) bonne voi* '(de) goede weg'.

Ik en mijn vriendin willen deze zomer Italië bewonderen **op de bonnefooi**. Een niet al te groot tentje achter in de auto en rijden maar.

Forum op kamperenforum.nl, 30 apr 2014.

BORRELPRAAT ↻

toogpraat

BOTER-KAAS-EN-EIEREN

Boter-kaas-en-eieren is een spel dat vergelijkbaar is met *oxo*, maar in plaats van een nul, een kruisje en een nul op een horizontale, verticale of diagonale rij, moeten Nederlanders daar drie kruisjes of drie nullen zien te krijgen.

BOUWVAK ↻

bouwverlof (de vakantie van bouwarbeiders)

BOX ↻

kinderpark (door een hek afgesloten ruimte waarbinnen een klein kind kan spelen)

UITVOERDER ↻

werfleider (verantwoordelijk leider van de bouw)

VACATURESTOP ↻

aanwervingsstop

FAST EN ZEKER ↻

zeker en vast

VENTWEG

Het is heel gebruikelijk om straten naar personen te vernoemen: naar leden van het koningshuis, notabelen, wetenschappers, artiesten ... Maar waarom zou je een weg naar een willekeurige vent noemen? Of is die vent soms weg? Een *ventweg* heeft niets met een kerel te maken. Het is een van de rijbaan gescheiden rijstrook langs de huizen, die niet bestemd is voor snelverkeer.

Het woorddeel *vent* in *ventweg* komt van het werkwoord *venten* 'koopwaren langs de deuren of op straat te koop aanbieden'. Ventwegen zorgden ervoor dat venters en ander langzaam verkeer het doorgaande verkeer niet ophielden. Venters zijn er tegenwoordig nauwelijks meer, maar ventwegen voor langzaam verkeer bestaan nog steeds.

Leefbaar Krimpen wil dat er iets wordt gedaan aan het toenemende sluipverkeer dat via de **ventweg** langs de N210 probeert de files voor de Algerabrug te omzeilen.

'Zorgen over sluipverkeer op verbindingsweg'. Op: *hetkontakt.nl*, 24 febr 2016.

VERSTANDSKIES ↻

wijsheidstand

VLEES NOCH VIS

Iets wat noch het een noch het ander is, is in Nederland *vlees noch vis*. In Vlaanderen blijft de vergelijking beperkt tot dieren die in het water leven: *mossel noch vis*.

VLOEITJE ↻

sigarettenblaadje

VLUCHTSTROOK ↻

pechstrook

VOORMIDDAG

EN ANDERE VERWARRENDE TIJDSAANDUIDINGEN

Nederlanders staan te boek als stipt. Maak je een afspraak met hen, dan kun je er dus van op aan dat ze op het afgesproken tijdstip verschijnen. Maar dan moet je wel beiden dezelfde tijd in gedachten hebben – en daar kan het weleens misgaan. Zo duurt de Nederlandse ochtend aanzienlijk langer dan de Vlaamse, terwijl de namiddag° een stuk later begint. En wanneer is eigenlijk de Nederlandse voormiddag?

Een Nederlandse dag ziet er zo uit. De Nederlander staat om een uur of zeven op. Dan begint zijn *ochtend* of *morgen*. Hij ontbijt en gaat naar zijn werk. Als hij daar is aangekomen, is het nog steeds ochtend. Dat duurt maar en duurt maar, tot het magische moment is aangebroken dat *tussen de middag* heet. Dat is ruwweg van twaalf tot één. De Nederlander eet zijn lunch en gaat weer aan het werk. Inmiddels is de *middag* begonnen. Dat is stipt om twaalf uur gebeurd. Nederlanders zijn daar heel streng in: om vijf voor twaalf kunnen ze je nog *goedemorgen* wensen en om klokslag twaalf uur schakelen ze over op *goede-middag* (of met een blik op de klok: 'Goedemorgen, o nee, het is al twaalf uur! Goedemiddag.'). De middag duurt van twaalf uur tot het avondeten. Als de Nederlander een afspraak heeft in de *voormiddag*, dan vindt die afspraak vroeg in de middag plaats, ongeveer tussen twaalf en twee. Een afspraak in de *namiddag* vindt laat in de middag plaats, tussen vier en zes. Tijdens het avondeten gaat de middag over in de avond. Dat is vaak rond zes uur.

Zoals je ziet, gaat het hopeloos mis als je *in de voormiddag* of *in de namiddag* afspreekt met een Nederlander. Om te voorkomen dat je uren moet wachten, kun je dus beter een exact tijdstip noemen (en in je eigen agenda een kwartiertje eerder noteren, want niet alleen komen Nederlanders over het algemeen op tijd; ze zijn ook vaak te vroeg).

Een andere tijdsaanduiding die voor verwarring kan zorgen, is *binnen 24 uur*, *binnen een week* enzovoort. In Nederland betekent *binnen een week* uitsluitend 'voor er een week voorbij is', en dus niet 'over een week'.

VOORTVAREND

Voortvarend betekent in Vlaanderen 'lichtvaardig, onbezonnen'. Dat is voor Nederlanders te voortvarend, want voor hen betekent het woord 'energiek, doortastend'.

HET VRIEST DAT HET KRAAKT

Als het in Vlaanderen stenen uit de grond vriest, vriest het in Nederland dat het kraakt. Het vriest dan zeer hard.

IETS UIT HET VUUR SLEPEN

Met *iets uit het vuur slepen* bedoelen Nederlanders: *iets uit de brand slepen*, dus 'het met veel inspanning en moeite verkrijgen'.

AAN DE WEG TIMMEREN

Iemand die in Vlaanderen aan de weg timmert, is bezig met een werk van lange adem. Als een Nederlander aan de weg timmert, heeft hij succes of loopt hij in het oog.

WEGENWACHT pechdienst

HET WIEL OPNIEUW UITVINDEN

Of je nu het warm water opnieuw uitvindt, zoals Vlamingen, of het wiel opnieuw uitvindt, zoals Nederlanders, je inspanning is tevergeefs. Je doet of zegt iets wat allang gedaan of gezegd is.

WILLENS EN WETENS

wetens en willens

ZEIKSNOR

Wat Nederlanders elkaar naar het hoofd slingeren, is niet altijd even verfijnd, maar ze weten hun ongenoegen soms wel beeldend te verwoorden. Iemand die zeurt, is bijvoorbeeld een *zeiksnor*. Je ziet het al voor je: een vervelende vent met een snor waar de urine van afdruipt. Daardoor zal die man wel zulke zure praatjes verkopen, net als de bekende *azijnmuil*. Toch zit het woord net iets anders in elkaar ...

Een *zeiksnor* is ook een benaming voor een hangsnor. Dat is zelfs de oudste betekenis van het woord. Het is een samenstelling van *zeiken* in de betekenis 'druipen, in stralen ergens uitvloeien' en de snor als gezichtsbehaar. Een *zeiksnor* is dus een snor die eruitziet alsof hij in stralen uit de bovenlip komt. Vervolgens werd *zeiksnor* gebruikt als scheldwoord voor iemand met zo'n snor. En onder invloed van *zeiken* in de betekenis 'zeuren' werd het een zeurpiet.

Om een zeiksnor te zijn, hoef je overigens geen snor te hebben; een zeiksnor kan zelfs een vrouw zijn.

Ik merkte het al pal na de geboorte van de eerste: ga nou niet zeggen dat je het moederschap soms verrekke lastig vindt, want dan ben je de eersteklas pessimist of een grote **zeiksnor**.

Yvonne van der Wal, 'Als ik de kinderen in bed leg, denk ik soms: yes, eindelijk!' Op: *vrouw.nl*, 20 okt 2015.

Wil je graag een Chinese hangsnor, een Salvador Dalisnorretje, een echte **zeiksnor** of een vette Vikingenplaksnor? De keuze is aan jou.

'Baarden en snorren voor carnavalsvermommingen'. Op: *e-carnavalskleding.nl*, geraadpleegd op 16 juni 2016.

OVER DE TREFWOORDEN IN DIT BOEK

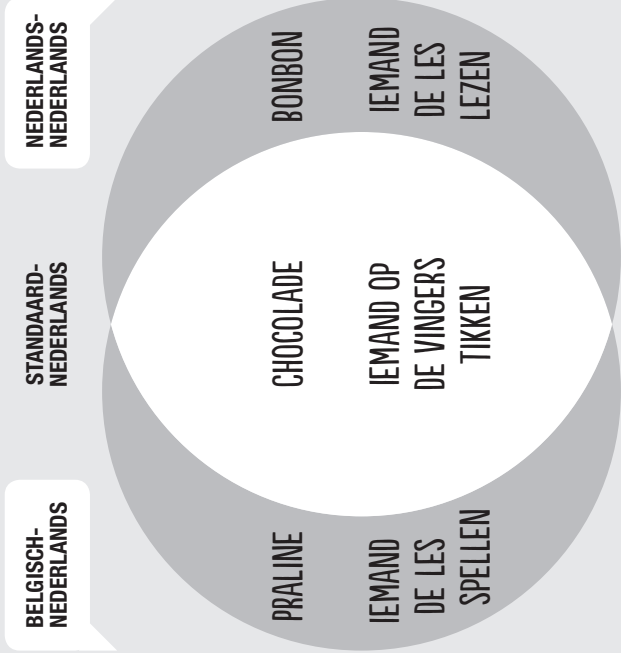
In dit boek gaat het alleen om woorden en uitdrukkingen. Om precies te zijn: om woorden en uitdrukkingen die maar aan één kant van de grens gebruikelijk zijn en daardoor bij de burens voor verwarring kunnen zorgen, bijvoorbeeld het Vlaamse woord *buitenwipper* en het Nederlandse *beunhaas*. Het kunnen ook woorden of uitdrukkingen zijn die een andere betekenis hebben in Nederland en Vlaanderen, zoals *lopen* voor 'wandelen' (Nederland) en 'rennen' (Vlaanderen). Of juist verschillende woorden of uitdrukkingen die hetzelfde betekenen, bijvoorbeeld *dat zijn vijgen na Pasen* (Vlaanderen) en *dat is mosterd na de maaltijd* (Nederland), die allebei uitdrukken dat iets te laat komt om er nog iets aan te hebben.

We hebben de trefwoorden op verschillende manieren omschreven: met één of enkele woorden, met alleen een beknopte toelichting of in columns. Het symbool markeert begrippen die aan weerszijden van de grens met een eigen woord worden aangeduid, bijvoorbeeld *pechdienst* in Vlaanderen versus *wegenwacht* in Nederland. In de columns geven we ook de herkomst van woorden en soms, achter het symbool , interessante of grappige wetenswaardig-

heden. Daarnaast vind je kaderteksten. Dat zijn teksten rond een trefwoord, waarin we overkoepelende observaties of conventies en gebruiken beschrijven. Staat het symbool ° achter een woord in de tekst, dan is dat woord een ingang in dit boek; je kunt het dus opzoeken om er meer over te weten te komen.

Je vindt in dit boek woorden die in Vlaanderen en Nederland algemeen gebruikt worden, of ze nu tot de spreektaal of de schrijftaal behoren, formeel of informeel zijn, en puristisch of niet.

Omdat het alleen om variatie in woorden en uitdrukkingen gaat, staan er in dit boek dus geen woorden waarvan het enige verschil is dat Vlamingen en Nederlanders ze verschillend uitspreken, maar die verder gelijk zijn in spelling en betekenis, en waarvan de gevoelswaarde ook hetzelfde is. Bijvoorbeeld *dossier*, dat bij Vlamingen rijmt op *bier* en bij Nederlanders op *olé*. Om diezelfde reden vind je in dit boek geen grammaticale verschillen, die overigens toch al gering zijn.

NEDERLANDS-NEDERLANDS

STANDAARD-NEDERLANDS

BELGISCH-NEDERLANDS

van onze noorderburen als een variant op onze gemeenschappelijke standaardtaal wordt beschouwd. Dat die eigenheid vorm krijgt in zo'n pleonastisch label, getuigt echter van een surrealistische reflex die ik eerder bij Vlamingen zou verwachten dan bij de nuchtere Nederlanders.' Daarom kiezen wij meestal voor omschrijvingen als *Nederlanders zeggen ... of in Vlaanderen heet dat ...*

We scharen ons hoe dan ook graag achter de auteurs van *Typisch Vlaams* wanneer zij opmerken dat ze de verschillen tussen Belgisch-Nederlands en Nederlands-Nederlands hebben beschreven 'zonder superioriteitsgevoel of ergernis, maar met belangstelling, verwondering en bewondering' (Permentier & Schutz, 2015: 7). En is het niet plezierig/plezant dat dat kijkje over de grens over en weer ook nog eens amusant kan zijn? Als hier en daar een Nederlands perspectief doorsijpelt dat verder gaat dan alleen ons taalgebruik, is dat niet opzettelijk. Dat komt dan alleen doordat wij nu eenmaal in Nederland wonen en moedertaalsprekers zijn van het Algemeen Nederlands-Nederlands.

HOE MEER NEDERLANDSE TAAL, HOE BETER

Voorwoord door Rik Schutz

Er is in de wereld, en in het bijzonder in België, zoveel prachtig Nederlands dat we in Nederland niet kennen! Als het meezit, gaat dit boekje daar wat aan veranderen.

In België is decennialang geprobeerd om de Vlamingen dat Belgisch-Nederlands (BN) af te leren, maar die pogingen zijn gelukkig mislukt. Intussen wordt het BN nauwelijks meer bestreden en wordt het door woordenboeken en taaladviseurs als volwaardige variëteit van de Nederlandse standaardtaal aanvaard.

Dat er miljoenen Belgen zijn opgegroeid met het Nederlands als moedertaal die desondanks fundamenteel onzeker zijn of ze die taal wel correct spreken en schrijven, dat is voor de meeste Nederlanders moeilijk voorstelbaar. Vlamingen hebben geleerd hun taalvaardigheid in de eigen moedertaal te wantrouwen.

Misschien is het juist om te zeggen dat veel Vlamingen zijn opgegroeid in het Nederlandse taalgebied met een dialect als moedertaal. Nederlands leerde je als Belg op school en daarbij lag grote nadruk op het áfleren van woorden die in Nederland niet voorkomen. Meisjes moesten *jurken* dragen, geen *kleedjes*, een *camion* moest je een *vrachtwagen* noemen enzovoort enzovoort. Met overheidscampagnes werd de volwassen Belg bovendien via de televisie, de radio en boeken bijgebracht dat je moest oppassen wanneer je spontaan iets in het Nederlands zei of schreef. Want misschien gebruikte je een woord dat in Nederland onbekend was, en dús fout. De norm voor goed Nederlands lag immers ‘in het Noorden’.

Wat mij – Nederlander – opvalt in die oude campagneteksten, is dat de auteurs er vaak geen idee leken te hebben van het normale Nederlandse Nederlands. In hun eigen teksten gebruikten ze aller-

lei woorden en constructies die in Nederland net zo onbekend waren als de woorden waarover ze hun banvloek uitspraken. Een paar voorbeelden: Marc Galle, van de radorubriek *Voor wie haar soms geweld aandoet*, schreef toen hij een fout wilde verbeteren: 'Hij had kunnen gezegd hebben: ...' en hij eindigde een tekst met een 'toemaatje'. U vraagt zich bij de titel van zijn rubriek misschien af wie die vrouw was die soms geweld werd aangedaan, maar het ging om de *taal*, een vrouwelijk woord waarnaar een Belg vanzelfsprekend verwijst met *haar*. Een *toemaatje* is een extraatje. En 'Hij had kunnen zeggen: ...' klinkt in Nederlandse oren een stuk gewoner dan: 'Hij had kunnen gezegd hebben: ...'

Wat ik wil aantonen, is dat die campagnes van een onnatuurlijke krampachtigheid waren. Ze zijn mislukt in de zin dat vrijwel alles wat bestreden werd, nog algemeen gebruikt wordt in België. Maar ze hebben wel een groot effect gehad: veel oudere Belgen lijden aan grote taalonzekerheid. Het is me vaak overkomen dat een Vlaming betrapt reageerde, wanneer ik vroeg of hij of zij iets wilde herhalen. Je ziet ze denken: 'Oeps, die Ollander heeft me iets horen zeggen wat niet mag.'

Van mij mag alles. Hoe meer (Nederlandse) taal, hoe beter. En ik ben blij dat jongere Vlamingen hun moedertaal met veel meer zelfvertrouwen gebruiken. Ze hebben de Nederlanders niet meer nodig om te weten of een woord *mág* of niet. Onbekommerd noemen ze een kat een kat als ze daar goesting in hebben.

Het belangrijkste argument van de bestrijders van het BN was dat men in Nederland de gewraakte woorden en uitdrukkingen niet kende. Welnu, laten we hun dat argument alsnog ontnemen door ons het BN eigen te maken.

AANWERVINGSSTOP

vacaturestop

AFKUISEN

reinigen, schoonmaken, afvegen

AFSCHAFFEN

Nederlandse treinreizigers klagen steen en been over de NS, als ze weer eens te maken krijgen met vertragingen, uitval en overvolle treinen. Heel vervelend allemaal, maar als Nederlandse reiziger in België sta je pas echt perplex als je plotseling hoort dat de Thalys is afgeschaft. Kan dat zomaar?

Jazeker. Is er een kapotte bovenleiding? Blokkeert een gestrande auto een spoorwegovergang? Staakt het treinpersoneel? Dan schaft de Belgische NMBS soms complete treinen af. Een kleine troost voor de reiziger in België is dat *afschaffen* er niet altijd hetzelfde is als in Nederland. *Een trein, bus of vlucht afschaffen* betekent namelijk 'die schrappen uit de dienstregeling, opheffen'. Dat kan eenmalig zijn, vanwege een verstoring, waarna de normale dienstregeling wordt hervat. Maar het blijft spannend, want net als in Nederland kan *afschaffen* ook 'buiten gebruik stellen' betekenen.

Afschaffen komt van *schaffen* 'maken, bezorgen' en *af* in de betekenis van 'tenietdoening'.

Geraak jij gemakkelijk thuis of zal het een ongemakkelijk reisje rond de wereld worden? Ontdek hier of jouw trein is **afgeschaft**, omgeleid of ingekort.

'Treinverkeer in de soep'. Op: hln.be, 26 febr 2016.

In de Franstalige pers circuleert het cijfer van 300 tot 600 treinen die zouden worden **afgeschaft**. We begrijpen niet dat de NMBS treinen wil schrappen terwijl er een groeiende behoefte is aan meer duurzame mobiliteit.

Keltoum Belorf, 'TreinTramBus trekt aan alarmbel over afschaffing van 300 treinen'. Op: dewereldmorgen.be, 6 okt 2011.

APENJAREN

De puber is niet de gemakkelijkste diersoort om te houden. Je moet als verzorger van pubers goed oppassen waar je loopt, want hun plotseling veel te lange ledematen steken verder de kamer in dan je denkt, als ze onderuitgezakt op de bank hangen. Verder moet je rekening houden met rare streken. En niet te vergeten: ze stinken en weigeren hun hok te verschonen. Vlamingen hebben daarom een heel toepasselijk woord voor de puberteit: de *apenjaren*.

In het woord *apenjaren* worden pubers vergeleken met *apen*, omdat apen zich naar menselijke maatstaven vaak ondeugend en baldadig gedragen. De *jaren* staan voor de periode van de puberteit.

Het is wel duidelijk dat het voormalig tieneridool met *Purpose* zijn imago serieus wil opkrikken. Zijn missie is de wereld tonen dat hij zijn **apenjaren** definitief achter zich heeft gelaten en vanaf heden een goed rolmodel wil zijn.

Seppe Sandra, 'Justin Bieber verrast met *Purpose*'. Op: *quindo.be*, 3 dec 2015.

Twintig jaar is Pukkelpop dit jaar geworden, en dat is eraan te merken. Het rebelse van hun **apenjaren** in de vroege jaren negentig is er af; het festival is volwassen geworden.

'Pukkelpop 2005. De apenjaren voorbij'. Op: *enola.be*, 23 aug 2005.

APPLAUSVERVANGING ↻

publiekswissel

APRILVIS

Als het 1 april is, moet je in België oppassen voor de aprilvis. Het is daar – en in enkele andere landen – namelijk een traditie dat kinderen op 1 april ongemerkt een papieren vis op iemands rug hangen. Als die de grap ontdekt, roepen ze: 'Aprilvis!' of: '1 april!' Daarnaast houden Vlamingen elkaar net als Nederlanders op andere manieren voor de gek op 1 april. De grappen die ze op die dag uithalen, noemen ze *1 aprilgrappen* of *aprilvissen* – dus ook als er geen vis aan te pas komt.

Aprilvis is een vertaling van het Franse *poisson d'avril*. Maar waarom mensen elkaar op 1 april met een vis voor de gek houden, is niet zeker.

De *aprilvis* of *poisson d'avril* komt voor in België, Frankrijk en Zwitserland, en in Italië onder de naam *pesce d'aprile*.

Haal de grapjurk in uzelf maar boven, want het is weer 1 april. U plakte allicht reeds talloze **aprilvissen** op passerende ruggen.

'1 aprilgrappen ter inspiratie'. Op: *humo.be*, 1 apr 2015.

Op de website van FCV Dender verscheen een originele **aprilvis**: wie de mooiste ode of het mooiste gedicht maakte over FCV Dender, zou zaterdag als assistent van Johan Boskamp en Patrick Asselman in de dug-out mogen zitten.

'Aprilvis'. Op: *standaard.be*, 3 apr 2008.

ASO

algemeen secundair onderwijs (algemeen vormend voortgezet onderwijs)

AUTOSTRADE

Je waant je zowaar in Italië als je met de auto België binnenrijdt: de snelweg heet er *autostrade* en de gaten en scheuren in het wegdek doen ook eerder denken aan een Zuid- dan een Noord-Europees land. Alleen het klimaat valt een beetje tegen ...

Autostrade is ontleend aan het Italiaanse *autostrada* 'autosnelweg', dat bestaat uit *auto* 'auto' en *strada* 'straat'.

De politie heeft vanochtend een 32-jarige Roemeen van de pechstrook van de **autostrade** geplukt in het Nederlandse Amersfoort. De man was op skeelers op weg om brood te halen.

'Man skeelert naar bakker over autostrade'. Op: *demorgen.be*, 15 apr 2012.

BAANVAK

rijstrook

DE BAL MISSLAAN

De bal misslaan betekent 'het mis hebben, verkeerd oordelen of raden'. Nederlanders doen dat met een ander voorwerp: *de plank misslaan*.

BANCONTACT

EN ANDERE GELDZAKEN

Heb je in België contant geld nodig? Zoek dan niet naar een pinautomaat, maar naar een *bancontact*. Nee, geen *bankcontact*, maar een *bancontact*. Het bedrijf Bancontact is de Belgische marktleider in elektronische betalingen en van deze merknaam zijn woorden en uitdrukkingen afgeleid voor zaken die daarmee te maken hebben.

Een *bancontact* is een geldautomaat, een betaalautomaat of een elektronische betaalkaart. Zo'n betaalkaart heet ook wel een *bancontactkaart*. Als je in Vlaanderen bij de kassa elektronisch wilt betalen, kun je zeggen dat je *met bancontact* wilt betalen, of dat je wilt *bancontacten*. Dat werkwoord heeft ook de betekenis 'geld opnemen'. Het is dus synoniem met het Nederlandse *pinnen*°.

Om een klein bedrag snel elektronisch te betalen, trok een Vlaming tot voor kort zijn *protonkaart*. Dat klinkt Star Trekachtig en dat was het ook – althans, dat zou een kijker van de oorspronkelijke serie in 1966 ongetwijfeld hebben gevonden als hij zag dat iemand betaalde door een plastic kaartje in een gleuf te steken. De protonkaart was het Belgische equivalent van de Nederlandse *chipknip*: de mislukte oplaadbare chipkaart voor het betalen van kleinere bedragen.

Net als *bancontact* is de naam *protonkaart* gevormd op basis van een merknaam: Proton World was de ontwikkelaar van de techniek van de protonkaart. Bancontact schafte de protonkaart op 31 december 2014 af.

DAT BELOOFT!

Bij *dat belooft!* hebben Vlamingen minder woorden nodig dan Nederlanders, want als Nederlanders hetzelfde willen uitdrukken, moet er nog iets bij: *dat belooft wat!* Dat wil zeggen: 'dat zal iets moois, leuks, ergs enzovoort opleveren'.

BEURTSTAKING

Beurtstaking is vergelijkbaar met *estafettestaking*, maar in Vlaanderen gaat het om bij toerbeurt staken in verschillende sectoren of gewesten, in plaats van een stakingsactie waarbij bedrijven niet tegelijk, maar na elkaar worden stilgelegd.

BIBBERGELD

Sommige beroepen zijn zo gevaarlijk, dat je er extra geld voor krijgt. Een cipier of brandweerman, bijvoorbeeld, heeft recht op een gevarentoeslag. Maar de heldhaftige uitstraling van deze beroepen wordt vakkundig om zeep geholpen door de Vlaamse term voor deze toeslag: *bibbergeld*. De onverschrokken brandweerman verandert door deze beeldspraak in een trillend juffershondje.

Bibbergeld is niet alleen gereserveerd voor beroepen die fysiek gevaar opleveren. Bobo's en hotemetoten° krijgen de bibberaties van de gedachte dat ze in het openbaar kunnen afgaan. Mensen die een functie uitoefenen met een groot afbreukrisico – het risico van reputatieschade – krijgen daarom soms ook bibbergeld. En tot slot kun je *bibbergeld betalen* 'in spanning zitten' of *iemand bibbergeld laten betalen* 'iemand in spanning laten zitten'.

Bibbergeld is een samenstelling van *bibberen* en *geld*. *Bibberen* betekent 'beven, rillen van de kou, van angst'. Het is een 'werkwoord van herhaling' (met een duur woord *iteratief*) dat is afgeleid van *beven*. En *geld* staat voor het betaalmiddel.

De bevestiging dat het om een oorlogsopdracht gaat, ziet Van der Maelen in het feit dat de para's het hoogste tarief **bibbergeld** krijgen: dat voor 'actief gewapende inzet'.

Frans De Smet, 'Afghanistan-plan van De Crem botst op verzet'. Op: destandaard.be, 28 dec 2008.

Wanneer iemand je een baan aanbiedt waarvan je voelt dat ze 'overschat' is in de verloning, dan is daar wellicht een reden voor. (...) Is het **bibbergeld**? Is het een job waarvan het risico om op je bek te gaan overdreven groot is?

Georges Anthon, *Talent in actie*. Tielt, 2009.

BIERKAARTJE

bierviltje

BISNUMMER

toegift

BLOEMSUIKER

poedersuiker

BOLLEN

Bollen als werkwoord? Dat gebruiken Nederlanders vooral om te beschrijven dat iets bol wordt. Zeilen kunnen bijvoorbeeld bollen als de wind erin komt. Maar wat moet je je dan voorstellen bij Vlaamse wielrenners die over de finish bollen? Hebben zij de wind in de zeilen? En wat te denken van een auto die wordt aangereden terwijl hij met dertig kilometer per uur over de snelweg bolt, zoals in een krantenbericht te lezen is?

Bollen betekent in Vlaanderen: 'met een voertuig op wielen een bepaalde afstand afleggen, met name op een rustige en ongehinderde manier'. Een Nederlander zou eerder *rollen* zeggen, al heeft dat niet die specifieke betekenis van 'onbelemmerd rijden'. *Bollen* heeft daarnaast een figuurlijke betekenis: 'bijzonder goed gaan', vergelijkbaar met *op rolletjes lopen*. Waar de Vlaming bolt, rolt de Nederlander; samen zouden ze goed kunnen rollebollen.

Bollen komt van *bol* 'rond voorwerp'. Het is dus eigenlijk 'zich bewegen als een bol'.

Naast *bollen* kennen Vlamingen ook *uitbollen*. Dat betekent 'tot stilstand komen zonder te remmen', je laten uitrijden dus. En dan is er ook nog *afbollen* 'opstappen', dat in *bol het af!* 'opzouten!' betekent.

Langs deze bomen liep een zeer smal paadje dat dienst deed als fietspad. Aan de kant van het Broek moest men wel opletten dat men niet de dieperik in **bolde**!

Cyriel De Bruyne, 'De mensen van de Broekkant'. Op: hokberlare.be, geraadpleegd op 22 juni 2016.

TAS OF BAKKIE

56

8

ZWERFAUTO

Zwerfafval is rondslingerend afval, een *zwerfhond* heeft geen baas en scharrelt zelf zijn kostje bij elkaar, een *zwerffiets* is achtergelaten door zijn eigenaar en wordt niet meer opgehaald, en een *zwerfauto* ... dat is een wrak dat voorgoed op straat is achtergelaten, zo vult een Nederlander het rijtje in gedachten aan. Op een zwerfauto in zijn straat zit de opgeruimde Nederlandse burger niet te wachten.

Een Vlaming koestert zijn zwerfauto juist. Hij gaat ermee op reis en zwerft ermee rond. Een Vlaamse *zwerfauto* is namelijk een camper, oftewel een kampeerauto. Als je de gedachte aan groezelige zwervers en achtergelaten rommel weet uit te bannen, verbeeldt de zwerfauto de ultieme vrijheid.

Zwerfauto is een samenstelling van *zwerven* 'overall heen trekken' en *auto*, het vervoermiddel.

In Nederland komt *zwerfauto* een enkele maal voor in de betekenis 'door de eigenaar achtergelaten auto die vermoedelijk niet meer wordt opgehaald', bijvoorbeeld in een artikel op *binnenlandsbestuur.nl*: 'Een zwerf- of weesauto is te herkennen aan de verloederde staat waarin het voertuig zich bevindt: lege banden, geen kenteken, welig tierend onkruid rondom.' Maar het is niet zo'n ingeburgerd begrip als de Vlaamse zwerfauto. Het is een zogenoemde *gelegenheidssamenstelling*: een woord dat iemand ter plekke vormt om iets te beschrijven, maar dat (nog) geen deel uitmaakt van de algemene woordenschat. Om die reden staat de Nederlandse betekenis van *zwerfauto* niet in de *Dikke Van Dale*. Er zijn simpelweg niet voldoende mensen die het woord op die manier gebruiken.

Voor wie wel van zwerfvakanties houdt, maar het geknoei met tentstokken en gasstelletjes niet ziet zitten, is de camper een uitstekend alternatief. De befaamde natuurparken in het zuidwesten van de Verenigde Staten lenen zich uitstekend voor een bezoek met de **zwerfauto**.

Kim De Rijck, 'Met de zwerfauto naar de grote Amerikaanse natuurparken'.
Op: *standaard.be*, 28 dec 2002.

werkelijkheid betekent dat Vlaamse woord ‘de allereerste uitvoering ter wereld van een stuk dat nooit eerder is uitgevoerd’. Daarmee is een wereldcreatie specialer dan een première, want ook een bestaand stuk kan in première gaan. Gaat het niet om de eerste keer ter wereld dat een gloednieuw stuk wordt uitgevoerd, maar om de eerste keer in een bepaald land, dan heet dat een *creatie*. Vlamingen kunnen met *creatie*, *wereldcreatie* en *première* dus een onderscheid maken tussen verschillende soorten ‘eerste uitvoeringen’.

Wereldcreatie is een letterlijke vertaling van het Franse *création mondiale*, dat dezelfde betekenis heeft. Zo’n letterlijke vertaling heet een *leenvertaling*.

Ben Haemhouts (...) componeerde (...) een muzikale dialoog voor kanaries en muzikanten. Welk wijsje de kanaries zullen zingen op de tonen van de muzikanten, weten we pas op 17 maart. Dan brengt Casco Phil de **wereldcreatie**.

‘Kanaries op het podium? Casco Phil brengt wereldcreatie in cc Nova’. Op: invlaanderen.be, 8 mrt 2016.

WERFLEIDER ↻

uitvoerder (verantwoordelijk leider van de bouw)

WETENS EN WILLENS ↻

willens en wetens

WIJSHEIDSTAND ↻

verstandskies

ZEKER EN VAST ↻

vast en zeker

ZICHTREKENING ↻

betaalrekening

VOORBIJSTEKEN

inhalen, voorbijrijden; overtreffen

VOORTVAREND

Voortvarend betekent in Nederland 'energiek, doortastend'. Je kunt natuurlijk ook té voortvarend zijn, en dat is de betekenis die Vlamingen aan dit woord geven: 'lichtvaardig, onbezonnen'.

WATER EN BLOED ZWETEN

Wie is er ernstiger aan toe na een grote inspanning of door angst: de Nederlander die peentjes zweet, of de Vlaming die water en bloed zweet? Beiden zweten ze heel erg.

HET WARM WATER OPNIEUW UITVINDEN

Of je nu het wiel opnieuw uitvindt, zoals Nederlanders, of het warm water opnieuw uitvindt, zoals Vlamingen, je inspanning is tevergeefs. Je doet of zegt iets wat allang gedaan of gezegd is.

WEDERBELEGGINGSVERGOEDING

boeterente

AAN DE WEG TIMMEREN

Iemand die in Nederland aan de weg timmert, heeft succes of loopt in het oog. Als een Vlaming aan de weg timmert, is hij bezig met een werk van lange adem.

WERELDCREATIE

Het is even slikken voor gelovigen: de schepping van de wereld is het werk van artiesten. Zo lijkt het althans in Vlaanderen, waar bijvoorbeeld toneelgezelschappen een *wereldcreatie* brengen. In

